

Değerler Açısından Ders Kitaplarının İncelenmesi: Ortaokul 6. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitapları Örneği

Suat ÜNAL*, Ali İhsan BENZER**

Makale Geliş Tarihi:12/04/2023

Makale Kabul Tarihi:23/11/2023

DOI: 10.35675/befdergi.1281697

Öz

Bu çalışmanın amacı, 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında kök değerlere ne ölçüde yer verildiğini değerlendirmektir. Araştırmada, nitel yöntemlerden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada 2021–2022 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda ücretsiz olarak dağıtılan MEB Yayınları'na ait iki 6. sınıf fen bilimleri ders kitabı incelenmiş ve analiz edilmiştir. Belirlenen ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesi için Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanmış on kök değeri içeren kriter tablosu kullanılmıştır. Elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda ders kitaplarında en fazla 'öz denetim' ve 'sorumluluk' değerlerinden bahsedildiği, buna karşılık 'adalet' değerinin hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Bu durum öğretim programlarında yer alan tüm kök değerlere fen bilimleri ders kitaplarında aynı oranda yer verilmediği sonucunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, ders kitapları, fen bilimleri, kök değerler

Examining Textbooks in Terms of Values: Example of Middle School 6th Grade Science Textbooks

Abstract

The aim of this study is to evaluate the extent to which root values are included in the 6th grade science textbooks. In the research, document analysis, which is one of the qualitative methods, was used. In this study, two 6th grade science textbooks of MoNE Publishing, which were distributed free of charge in middle schools in the 2021-2022 academic year, were examined and analyzed. In order to examine the selected textbooks in terms of values, a criterion table containing ten root values prepared by Board of Education, was used. The obtained data were analyzed using descriptive analysis methods. As a result of the examination, it was determined that the values of 'self-control' and 'responsibility' were mostly mentioned in the textbooks, while the value of 'justice' was not included at all. This situation reveals that all root values in the curriculum are not included in the science textbooks at the same rate.

*Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Trabzon, Türkiye, suatunal@trabzon.edu.tr ORCID: [0000-0002-0495-8385](https://orcid.org/0000-0002-0495-8385)

**Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Hatay, Türkiye, aibenzer@gmail.com ORCID: [0000-0002-5032-7058](https://orcid.org/0000-0002-5032-7058)

Kaynak Gösterme: Ünal, S. & Benzer, A. İ. (2024). Değerler açısından ders kitaplarının incelenmesi: Ortaokul 6. sınıf Fen Bilimleri ders kitapları örneği. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(41), 1549-1574.

Keywords: *Root values, textbooks, science, values education*

Giriş

Birey, yaşadığı toplumda çeşitli rollere sahip olup çevresiyle sürekli etkileşim içinde olan toplumsal bir varlıktır. Bu etkileşim sürecinde, bireyin sahip olduğu değerler sistemi hangi eylemin doğru hangi eylemin yanlış olduğu ile ilgili bir çerçeve sunarak bireyin davranışlarını biçimlendirir (Halstead & Taylor, 2000). Dolayısıyla, sağlıklı bir toplumsal yapı ve yaşanılabilir bir çevre için temel insani değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi önem arz etmektedir. Bu hedefe ulaşmada eğitim sistemine büyük görev düşmektedir (Akbaş, 2008).

Eğitim, sadece bireylerin bir meslek sahibi olmaları için gerekli akademik bilgileri kazandırmaz, bunun yanında onları yaşadıkları topluma, insanlığa ve çevresine değer katan aktif bireyler olmalarını teşvik edecek ortamlar da sunar (Callahan vd., 2008). Eğitim-öğretim faaliyetleri, öğrencilerin kendi değer sistemlerini geliştirmelerine yardımcı olmalı ve bu konuda sorumluluk duygusu içinde doğru kararlar vermelerini sağlayacak düşünme becerilerini kazandırabilmelidir (National Curriculum Council, 1993). Bu durum, eğitim-öğretim faaliyetlerinin hedeflerini gözden geçirmeyi gerektirmektedir.

Eğitimsel hedefler, bilişsel, psikomotor ve duyuşsal olmak üzere üç ana alana ayrılmıştır. Bilişsel alan, bilginin hatırlanması ve entelektüel becerilerin geliştirilmesi ile ilgilenen hedefleri içerirken; psikomotor alan vücudun kısımlarının koordineli kullanılmasını gerektiren davranışların kazandırılmasına yönelik hedefleri içine alır. Duyuşsal alan ise bireyin sahip olması beklenen ilgi, tutum ve değerlere yönelik hedefleri kapsar (Bloom vd., 1956). Eğitim-öğretim sürecinin hedefleri arasında öğrencilerin sadece bilişsel gelişimlerini desteklemek değil, duyuşsal gelişimlerine katkı sağlamak da bulunmaktadır. Ayrıca bilişsel hedeflerin duyuşsal bileşenleri, duyuşsal hedeflerin de bilişsel bileşenleri bulunmaktadır (Krathwohl vd., 1964). Bu duruma rağmen, öğretim programlarında ve ders kitaplarında bilişsel hedeflere yönelik ifadeler daha fazla vurgu yapıldığı ve önemsendiği görülmektedir (Seah & Bishop, 2000). Duyuşsal alan içerisinde yer alan değerlerin kazandırılması, eğitim-öğretim faaliyetlerinde genelde örtük olarak yer almaktadır (Uygun, 2013).

Değerler, davranışlarımıza rehberlik eden, kendimizi ve çevremizdeki insanları yargılamak için kullandığımız (Rokeach, 1973) tutum, sosyal norm, kişilik ve inanç ile ilişkili psikolojik yapılarıdır (Lindeman & Verkasalo, 2005). Değerler insanlarda doğuştan var olan olgular değildirler. Sonradan kazanılan değerler, aile, okul veya genel olarak çevre yoluyla insan davranışlarıyla bütünleşirler (Ulusoy & Dilmaç, 2012). Yani değerler eğitiminin ailede başladığı, ancak birey büyüdükçe ve çevresiyle etkileşime girdikçe kapsamının genişlediği söylenebilir. Değerler eğitiminde en büyük görev, aileden sonra okula düşmektedir. Bu ifadede okuldan kasıt; öğretim programları, eğitim öğretim faaliyetleri ve ders kitaplarıdır.

Bilimdeki hızlı ilerlemeler, hayatımızın her alanını etkilemekte, giderek daha karmaşık ahlaki ve etik sorunları beraberinde getirmektedir (Chowdhury, 2016). Bu bağlamda değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağı ve bunun için eğitimin nasıl bir role sahip olması gerektiği konusunda artan endişeler bulunmaktadır. Konu, dünyanın farklı yerlerinde bulunan birçok ülkede eğitim gündemlerinin üst sıralarında yer almaktadır (Thomas, 2005). Eğitim politika yapıcıları, bu soruna çözüm için değerleri ön plana çıkaran öğretim programları hazırlamaktadırlar (France, 2007). Türkiye’de de gündemde olan değerler eğitimi üzerine Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan biri de 2017 yılında gerçekleştirilmiş, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nca (TTKB) yürütülmüş müfredat yenileme ve değişiklik çalışmasıdır. Bu çalışmada değerler eğitimi, müfredatın merkezinde konumlandırılmıştır. Çalışmada vurgulanan önemli hususlar şöyledir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017):

- Değerler eğitimi, bütün eğitimin nihai gayesi ve ruhudur.
- Değerler eğitimi, ayrı bir müfredat veya konu olarak görülmemelidir.
- Değerler, müfredatın tamamlayıcı bir parçası olarak ele alınmalı ve uygun yaklaşımlarla öğrencilere kazandırılmalıdır.
- Öğrencilere, değerleri okul içinde ve dışında uygulamaya geçirmeleri için uygun ortamlar sağlanmalıdır.
- Değerlerin anlamlı ve kalıcı hale gelmesi için; konu içerikleriyle ilişkilendirilmeleri, düz anlatımdan daha çok öğrencilerin sorgulama, muhakeme ve araştırma becerilerini kullanabilecekleri drama ve rol oynama gibi etkinlik çalışmalarıyla öğrencilere kazandırılmaları uygun olacaktır.
- Değerler eğitimi sürecinde, sınıf veya okul ortamının yanında, okul-aile iş birliği de sağlanmalıdır.

MEB’in 2017 yılındaki müfredat yenileme ve değişiklik çalışması sonucu 2018 fen bilimleri dersi öğretim programında yapılan en önemli değişiklik ve vurgu değerler üzerinedir (Deveci, 2018). Öğretim programında değerlerimiz; kökleri geçmişimize, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve geleceğimize uzanan ilkeler olarak ifade edilmiştir. Ayrıca öğretim programında eğitim sisteminin amacının yalnızca akademik olarak başarılı, birtakım bilgi, beceri ve davranışları kazanmış öğrenciler yetiştirmek olmadığı; asıl amacın temel değerleri benimseyen bireylerin yetiştirilmesi olduğu söylenerek değerler eğitimine verilen önem vurgulanmıştır (MEB, 2018).

Literatürde, değerlerin araştırmacılar tarafından farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Değerlerin sınıflandırmasında dikkat çeken ilk önemli sınıflandırma Spranger tarafından 1928 yılında yapılmıştır (Clawson & Vinson, 1978). Spranger’in (1928) geliştirdiği değer sınıflandırma modelinde, değerler ile kişilik türleri arası ilişki

temel alınarak kişiliğe ait estetik, bilimsel, politik, sosyal, iktisadi ve dini olmak üzere altı temel değer ortaya konulmuştur. Bir başka değer sınıflandırma modeli ise 1973 yılında Rokeach tarafından şekillendirilmiştir. Rokeach`in (1973) geliştirdiği modelde amaç ve araç değerler olmak üzere değerler iki kategoriye ayrılmıştır. Amaç değerler, hayatın temel amaçlarını, araç değerler ise bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranış biçimlerini içermektedir. Rokeach`in (1973) değer modelinde, amaç değerler olarak 18 değer, araç değerler olarak ise 18 değer olmak üzere toplam 36 değer bulunmaktadır. Daha sonraki yıllarda Schwartz (1992), Rokeach`in (1973) modeline yeni değerler ekleyerek modeldeki değer sayısını 56`ya çıkarmış ve değerleri toplam 10 kategoriye ayırarak tekrar sınıflandırmıştır. Türkiye`de ise MEB tarafından yapılan çalışma sonucu (MEB, 2017), milli, manevi ve evrensel değerler esas alınarak on kök değeri içeren bir sınıflandırma modeli hazırlanmıştır. MEB tarafından hazırlanan bu model Tablo 1`de verilmiştir.

Tablo 1.

Değerler ve Bu Değerlerle İlgili Tutum ve Davranışlar (MEB, 2017)

Değerler	Gösterge Tutum ve Davranışlar
Adalet	“adil olma, eşit davranma, paylaşma”
Dostluk	“diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma”
Dürüstlük	“açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma”
Öz denetim	“davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme”
Sabır	“azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme”
Saygı	“alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme”
Sevgi	“aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma”
Sorumluluk	“kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme”
Vatanseverlik	“çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme”
Yardımseverlik	“cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma”

Tablo 1`de görüleceği üzere MEB (2017) tarafından hazırlanan on kök değer; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlikten oluşmaktadır.

Fen bilimleri dersi, bireyin kendi biyolojik yapısında, çevresinde, dünyada ve tüm evrende meydana gelen olayları ve süreçleri fark etmesine ve anlamlandırmasına yardımcı olan bir derstir (Çepni vd., 2003; Kavak vd., 2006). Öğrenciler fen bilimleri dersleri sayesinde tükettikleri besinler, çevrelerindeki bitki ve hayvanlar, yer yüzünde meydana gelen hava olayları, güncel teknolojik gelişmeler, ekolojik sistem ve uzay gibi daha birçok kavram, olay ve süreç hakkında bilgi sahibi olurlar (Gürdal vd.,

1998). Fen bilimleri dersi ile öğrenciler, bilim adamlarının çalışmaları boyunca kullandıkları gözlem yapma, hipotez kurma, deney yapma gibi bilimsel süreç becerilerini, muhakeme yapma, iletişim ve ekip çalışması gibi temel yaşam becerilerini, buluş ve inovasyon yapabilme gibi mühendislik ve tasarım becerilerini kazanırlar (Lee, 2007; MEB, 2018). Daha öncede belirtildiği gibi; öğretim programlarında 2018 yılında yapılan değişiklikler sonrasında fen bilimleri dersleri de dahil olmak üzere tüm derslerde milli ve manevi değerlerin öğrencilere kazandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Diğer bir ifadeyle fen bilimleri derslerinde öğrencilere sadece fenne yönelik bilgiler değil, aynı zamanda evrensel ve milli değerleri de kazandırmak hedeflenmiştir (MEB, 2018). Ancak, yapılan araştırmalarda, günümüz fen bilimleri öğretiminde konular içerisinde değerlere yeterince yer verilmediği vurgulanmaktadır (Jensen & Schnack, 2006; Koster & de Regt, 2020). Fen bilimleri öğretiminin değerlerle bütünleştirilerek gerçekleştirilmesi hem öğrencilerin derse olan ilgisini artırmakta, hem de onların temel insani değerlerinin gelişimine katkı sağlamaktadır (Krapp & Prenzel, 2011; Ottander & Ekborg, 2012; Yaman & Anılan, 2021).

Öğretim programlarının hedeflerine ulaşmasında öğretmenle birlikte en önemli görev ders kitaplarına düşmektedir. Ders kitapları öğretim programlarının öğretim sürecine yansımaları sağlayan en önemli öğretim materyalidir. Bunun sebebi; ders kitaplarının gerek öğretmenler gerekse öğrenciler tarafından kullanılan en yaygın öğretim materyalleri olmalarıdır (Koltaş, 2020; Şimşek, 2017). Ders kitapları öğrenciler için her zaman faydalanabilecekleri temel kaynak olup, onlar için en kolay ulaşılabilir ve en güvenilir öğrenme materyalleridir. Ayrıca sadece öğrenciler değil, aynı zamanda öğretmenler de çoğu zaman derslerinde yapacakları etkinlikleri ve anlatacakları içerikleri belirlemede onlara kılavuzluk eden ders kitaplarına başvurmaktadırlar (Erkılıç & Can, 2018). Ders kitaplarının öğretim programıyla uyumlu hazırlanmaları gerektiği düşünüldüğünde; fen bilimleri ders kitaplarının fenne dair bilgi ve becerileri içermesinin yanı sıra, öğretim programında öğrencilere kazandırılması gerektiği ifade edilen diğer davranış, tutum ve değerleri de içermesi gerekir (Kılıç & Seven, 2004). Dolayısıyla hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından en yaygın kullanılan öğretim materyali olarak ders kitapları, öğretim programlarında belirtilen kök değerlerin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir işleve sahiptir.

Bu noktada fen bilimleri ders kitaplarının öğretim programında yer alan kök değerlerin öğrencilere aktarılmasında beklentileri karşılayıp karşılamadığı incelenmeye değer bir araştırma sorusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ders kitaplarını değerler bağlamında analiz eden çalışmalar incelendiğinde en fazla çalışmanın Türkçe, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi ders kitaplarına yönelik olduğu görülmüştür. Matematik ve fen bilimleri ders kitaplarına yönelik çalışmalar ise oldukça sınırlı sayıdadır. Alanyazın incelemesi sonucu fen alanında ders kitaplarının değerlere göre incelendiği az sayıda çalışmanın olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan üçü, lise

biyoloji ders kitaplarına (Acar & Yaman Kasap, 2020; Özey Köse & Gül, 2020a, 2020b) yönelik iken, bir çalışmanın (Polat & Atalay, 2021) ilkökul (1-4. Sınıf) fen bilimleri ders kitaplarına yönelik olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın amacı, ortaokul 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarındaki metinleri değerler bakımından incelemek, var olan değerleri belirlemek ve değerlendirmektir. Çalışmanın, literatüre katkı sağlayacağı, ders kitabı yazarlarına ve araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir. Çalışmanın amacına yönelik aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- İncelenen 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında kök değerler tür ve sayı bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?
- İncelenen 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında ünitelere göre değer sayıları ve değer türleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
- İncelenen 6. sınıf fen bilimleri ders kitapları, içerdikleri değer türleri ve değer sayıları açısından benzerlik göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmada, bir nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi yönteminde, olgular ve olaylar hakkında bilgi içeren materyaller sistematik olarak incelenir (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Bu çalışmanın veri kaynağı, MEB tarafından 2021–2022 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda ücretsiz olarak dağıtılan ve MEB Yayınları'na ait olan iki farklı 6. sınıf fen bilimleri ders kitabından oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitapları toplam yedi ünite içermektedir. Çalışma boyunca birinci ders kitabı A kitabı, ikinci ders kitabı ise B kitabı olarak ifade edilmiştir.

Verilerin analizi sürecinde betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenen temalara göre özetlenmesini ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz tekniğidir. Betimsel analizde, bulgular özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmaya çalışılır (Yıldırım & Şimşek, 2011). 6. Sınıf fen bilimleri dersine ait iki ders kitabının içerikleri, öğretim programında yer alan on kök değere göre tek tek analiz edilmiştir. Böylece her bir kök değerinin, ders kitaplarında ne sıklıkla geçtiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ders kitaplarını değerlere göre analiz eden araştırmalar incelendiğinde, araştırmalarda farklı değer sınıflandırma modellerinin kullanıldığı görülmüştür. Çalışmaların bazılarında (örn. Acar & Yaman Kasap, 2020; Durhat & Ökten, 2020; Kılcan, 2020; Öksüz & Eken, 2019) TTKB tarafından tanımlanmış on kök değerinin MEB (2017) kullanıldığı görülürken, bazılarında ise literatürdeki farklı değer sınıflandırma modellerinin kullanıldığı (örn. Baki, 2019; Şahin & Başgöl, 2018) belirlenmiştir. Son yıllardaki ders kitaplarının değerler açısından analiz edildiği çalışmalarda, MEB (2017) tarafından tanımlanan on kök değer modelinin daha çok

tercih edildiği anlaşılmıştır. Bu nedenle, bu çalışmada fen bilimleri ders kitaplarında yer alan metin ve görseller Tablo 1`de gösterilen on kök değer ve göstergelerine göre incelenmiştir. Çalışmada ölçüt olarak kullanılan bu tablo, TTKB`nin 18 Temmuz 2017 tarihinde yaptığı basın toplantısı için oluşturduğu dokümandan (MEB, 2017) alınmıştır.

Kitapların analiz süreci aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir;

- Ders kitaplarındaki cümleler tek tek incelenmiştir.
- Kök değeri doğrudan içeren cümlelerin yanında dolaylı (örtük) olarak içeren cümleler de analize dahil edilmiştir.
- Kök değerle ilgili ifadeler birbirini takip eden ve birbiriyle bağlantılı birden fazla cümlede belirtilmişse, bu durumda ilgili değer sadece bir kez kodlanmıştır.
- Madde numaralandırma şeklinde listelenen aynı kök değere ait birbirini takip eden cümleler varsa bu durumda ilgili değer sadece bir kez kodlanmıştır.
- Bir cümle birden fazla değeri içeriyorsa, bu durumda cümledeki her bir değer için ayrı ayrı kodlama yapılmıştır.
- Etkinlikler, ünite sonlarındaki değerlendirme soruları ve kitap sonundaki cevap anahtarları bölümleri de analize dahil edilmiştir.

Ders kitaplarının yukarıdaki durumlar dikkate alınarak kök değerler açısından analizi araştırmanın iki yazarı tarafından birbirinden bağımsız şekilde ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Veri analizindeki güvenilirlik için araştırmacı puanları arasındaki uyum indeksi kullanılmıştır. Bunun için araştırmacılar tarafından yapılan bağımsız kodlamalar arasında Cohen Kappa katsayısı hesaplanmış ve katsayısı 0,91 olarak bulunmuştur. Bu değere göre kodlayıcılar arası uyumun mükemmel olduğu söylenebilir (Landis & Koch, 1977).

İncelenen ders kitaplarında belirlenen kök değerleri, ders kitabı ve ünite temelinde analiz edebilmek için frekans tabloları ve grafikler kullanılmıştır. Ayrıca, araştırmanın geçerliğini ve güvenilirliğini artırmak amacıyla her iki ders kitabında tespit edilen kök değerler ve bu değerlerin geçtiği metin kısımlarından birkaçı doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Bulgular

MEB Yayınları`na ait 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarından elde edilen bulgular ünite sırasına göre tablolar şeklinde sunulmuştur. Tablo 2`de A ders kitabında belirlenen kök değerlerin dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 2.
A Ders Kitabı İçeriğinin Kök Değerlere Göre Dağılımı

Kök Değerler	Üniteler									TOPLAM
	Giriş (Üniteler Öncesi)	Güneş Sistemi ve Tutulumlar	Vücudumuzdaki Sistemler	Kuvvet ve Hareket	Madde ve Isı	Ses ve Özellikleri	Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	Elektriğin İletimi	Cevap Anahtarları (Üniteler Sonunda)	
Adalet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Dostluk	-	-	-	-	1	-	3	-	-	4
Dürüstlük	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Öz denetim	1	1	8	-	3	2	26	5	1	47
Sabır	1	-	-	-	-	4	2	1	-	8
Saygı	-	1	2	1	1	2	8	1	-	16
Sevgi	-	2	1	2	4	1	4	1	-	15
Sorumluluk	1	2	9	-	34	8	21	1	1	77
Vatanseverlik	1	1	7	2	25	3	10	1	1	51
Yardımsızlık	-	2	5	1	-	-	13	3	-	24
TOPLAM	5	9	32	6	68	20	87	13	3	243

Tablo 2’de görüldüğü gibi A ders kitabında kök değerlere yönelik yapılan inceleme sonucu toplam 243 değer ifadesi tespit edilmiştir. Ünitelere göre değer sayılarını incelendiğinde, kök değerlerin 87 değer ifadesi ile en fazla ‘Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı’ ünitesinde yer aldığı tespit edilmişken, ‘Kuvvet ve Hareket’ ünitesinin kök değerlerle ilgili en az ifade içeren ünite olduğu görülmüştür. A ders kitabındaki değer ifadeleri detaylı incelendiğinde, bu ifadelerdeki kök değerlerin 28 tanesinin görsellerle desteklendiği tespit edilmiştir. Değer türlerine göre yapılan incelemede ise kitapta 77 defa ile en fazla ‘Sorumluluk’ değerinin vurgulandığı görülmüştür. Bu değeri 51 defa ile ‘Vatanseverlik’ ve 47 defa ile ‘Öz denetim’ değerleri izlemiştir. Buna karşılık kitapta ‘Dürüstlük’ kök değerine ait sadece bir ifade tespit edilirken, ‘Adalet’ kök değeri ile ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. A ders kitabında tespit edilen kök değerler ve geçtiği metinlerden birkaçı doğrudan alıntılanarak Tablo 3’te verilmiştir. Tablo 3’te; incelenen A ders kitabında yer alan değer ifadesi (alıntısı), bu değer ifadesinin hangi göstergelerle (genellikle parantez içinde verilmiştir) öğretim programındaki hangi kök değere ait olduğu ve ifadenin kitabın hangi kısmında veya ünitesinde yer aldığı bilgilerine yer verilmiştir. Tablo 3’te verilen kök değer ifadeleri sadece örnek olup, tüm kitap için yapılan analizin sadece bir bölümünü içermektedir.

Tablo 3.
A Ders Kitabına Ait Analiz Sonuçlarından Örnekler

Ünite Adı	Kök Değer	Değerin geçtiği ifade(ler)	Açıklama
Giriş	Dürüstlük	“Bir bilim insanı, cevaplara doğru bir şekilde ulaşabilmek için araştırmalarını belli bir düzen içinde yapmalı, tarafsızlığını kaybetmeden planlı bir yol izlemelidir.” (Sayfa 10)	Bilim insanının araştırma yaparken her zaman tarafsız olması vurgulanarak (doğru sözlü olma, güvenilir olma) dürüstlük değerine yer verilmiştir.
	Öz denetim	“Düzensiz ve özen gösterilmemiş posterler, projenin de anlaşılmasına neden olacaktır.” (Sayfa 13)	Öğrencilerin proje veya poster hazırlarken düzenli olmaları ve çalışmalarına özen göstermeleri gerektiğinden bahsedilerek (davranışlarını kontrol etme) öz denetim değerine yer verilmiştir.
	Sevgi	“Ece ile Efe, yaz tatilinde dedelerini ziyaret etmek için köye gittiler. Akşam yemekten sonra bahçede oturdular. Gökyüzü harika görünüyordu. Karanlık gökyüzünde nokta şeklinde sayısız ışık parlıyordu.” (Sayfa 16)	Ece ve Efe'nin dedelerini ziyaret etmelerinden bahsedilerek (aile birliğine önem verme) sevgi değerine yer verilmiştir.
Güneş Sistemi ve Tutulmalar	Vatanseverlik	Bilime Yön Verenler: Ali Kuşçu başlıklı okuma parçası	Bilime, yaşadığı topluma ve insanlığa katkı sağlayan, bu uğurda büyük çaba gösteren Ali Kuşçu'nun çalışkanlığı vurgulanarak vatanseverlik değerine, Fatih Sultan Mehmet'in ve sadrazamların Ali Kuşçu'ya değer vererek onun derslerine katılması vurgulanarak (insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme) saygı değerine yer verilmiştir.
	Saygı	“Fatih Sultan Mehmet, kendisine İstanbul'a yerleşiniz ve bize gök kubbedeki her şeyi öğretiniz teklifinde bulunmuştur. O dönemde verdiği dersler o kadar ünlüdür ki sıranın ilk başında Fatih Sultan Mehmet'i, sadrazamları ve şehzadeleri görmek kimseyi şaşırtmaz. Ali Kuşçu, İstanbul'da pek çok yere güneş saati kurdurarak halkı zaman kavramıyla tanıştırmıştır.” (Sayfa 23)	Güneşi incelerken ve güneş tutulmasını izlerken dikkat edilmesi gereken husustan bahsedilerek (davranışlarını kontrol etme ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine yer verilmiştir.
	Öz denetim	“Güneşe çıplak gözle bakmak göz sağlığımız için tehlikelidir. Bu durum Güneş tutulması sırasında da geçerlidir.” (Sayfa 25)	Güneşi incelerken ve güneş tutulmasını izlerken dikkat edilmesi gereken husustan bahsedilerek (davranışlarını kontrol etme ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine yer verilmiştir.

Vücudumuzdaki Sistemler	Yardımseverlik	“Ülkemizde doğal bir afet yaşandığında duyarlı vatandaşlarımız hastanelere koşarak kan başında bulunurlar. Yine zaman zaman televizyon, radyo ve sosyal medyada Acil B Rh - ihtiyaç vardır. gibi duyurular ile karşılaşır ve o kan grubuna sahipsek yardımcı olmak için harekete geçeriz. Herhangi bir yaralanma durumunda, bazı hastalık veya ameliyatlarda kana ihtiyaç duyan bireye başka birinden kan verilmesine kan nakli denir. Yetişkin bir insanda yaklaşık olarak 4-5 litre kan olduğunu daha önce öğrenmiştik. Sahip olduğumuz kanın yaklaşık beşte birini kaybettiğimizde hayati tehlike yaşarız. Bu nedenle kana ihtiyaç duyan insanlara kan vermek son derece önemlidir.” (Sayfa 53)	Vatandaşların öncelikle çevresine ve birbirlerine karşı sorumlulukları vurgulanarak sorumluluk değerine, zor zamanlarda insanların birbirlerine yardımcı olmaları vurgulanarak yardımseverlik değerine, yaşadığımız toplumu önemseme ve dayanışma içinde bulunulması vurgulanarak vatanseverlik değerine yer verilmiştir.
	Vatanseverlik		
	Sorumluluk		
Kuvvet ve Hareket	Sevgi	“Mert, okuldan eve geldiğinde annesinin mutfaktaki buzdolabını itmeye çalıştığını fakat bir türlü yerinden oynatamadığını görür. Mert annesine yardım etmek ister. İkisi birlikte buzdolabını ittiklerinde ise buzdolabı hareket eder.” (Sayfa 70)	Mert'in buzdolabını itmek için uğraşan annesine yardımcı olması ve birlikte buzdolabını hareket ettirmeleri vurgulanarak (aile birliğine önem verme) sevgi ve (işbirliği yapma) yardımseverlik değerleri vurgulanmıştır.
	Yardımseverlik		
	Vatanseverlik		
Madde ve Isı	Sevgi	“Hafta sonu akrabalarını ziyaret etmek için ailesiyle Ankara'ya doğru yola çıkan Sema çok heyecanlıydı. Araçlarıyla kırmızı ışıkta beklerken yanlarındaki otobüs, Sema'nın dikkatini çekti.” (Sayfa 77)	Sema'nın bulunduğu aracın kırmızı ışıkta durması vurgulanarak (kurallara ve kanunlara uyma) vatanseverlik değeri ve akraba ziyaretinden bahsedilerek (aile birliğine önem verme) sevgi değeri vurgulanmıştır.
	Sorumluluk		
	Vatanseverlik	“Yalıtımın olmadığı binalarda ısınmak için daha çok fosil yakıt tüketme ihtiyacı doğar. Bunun sonucunda artan hava kirliliği; çocuklarda akciğer gelişiminin bozulmasına, astım ve bronşit ataklarına neden olmaktadır. Ayrıca hava kirliliği; kronik tıkaçıcı akciğer hastalıkları (KOA), akciğer kanseri, tekrarlayan solunum yolu enfeksiyonları gibi rahatsızlıkları beraberinde getirerek toplum sağlığını tehdit	Görseller ve metin birlikte değerlendirildiğinde, insanlığın fosil yakıt kullanmaya ve havayı kirlletmeye devam etmesi durumunda, çocuklarımızın nefes almakta zorlanacağından ve akciğer hastalıklarının artacağından bahsedilmektedir. Diğer bir ifadeyle topluma karşı bireylerin sorumlulukları belirtilmekte ve aslında örtük olarak ülkemiz veya genel olarak dünyamız için bu davranışların sergilenmemesi

Ses ve Özellikleri		etmektedir.” (Sayfa 125-Görselle desteklenmiştir).	gerektiğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla metinde (davranışlarının sonuçlarını üstlenme) sorumluluk değerine ve (toplumu önemseme, doğal mirası koruma) vatanseverlik değerine yer verilmiştir.
	Sorumluluk	“Konutlarda gaz kaçaklarına karşı uygun yerde dedektör bulundurulmalıdır.” (Sayfa 139).	Metinde binalarda dedektör bulunmasının önemi ve gerekliliği vurgulanarak (kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma) sorumluluk değerine yer verilmiştir.
	Sabır Saygı	“Tenis sahasının boşalarak sıranın kendilerine gelmesini bekleyen öğrencilerin, beklerken oyalanmak amacıyla topu duvara çarptırarak tenis oynamasıyla başlayan duvar tenisi, günümüzde uluslararası bir spor dalı hâline gelmiştir.” (Sayfa 206)	Metinde öğrencilerin sırasını beklemesini vurgulanarak (beklemeyi bilme) sabır ve (başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma) saygı değerlerine yer verilmiştir.
Vücutumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	Öz denetim	“Zatürre: Akciğer iltihabı olarak bilinen bir hastalıktır... ...sigara kullananlarda görülen ve bağışıklık sistemini baskılayan bir hastalıktır.” (Sayfa 206)	Örtük olarak sigaranın kullanılmaması gerektiği ifade edilerek (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine yer verilmiştir.
	Sorumluluk	“Grip: Virüs kaynaklı bir solunum yolu hastalığıdır. Grip, çok bulaşıcıdır ve genellikle bir kişinin öksürmesi, hapşırması ya da el teması yoluyla başkalarına geçmektedir.” (Sayfa 207-Görselle desteklenmiştir).	Görsel ve metin birlikte değerlendirildiğinde gripin çevreye bulaştırılmaması için dikkat edilmesi gerektiği örtük olarak belirtilmiş ve (çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme) sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır.
	Öz denetim	“Bilinçsiz ilaç kullanımı sağlığımıza kavuşmak isterken vücudumuzda daha ciddi rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle kesinlikle doktor reçetesi olmadan, bir tanıdığımızın tavsiyesi bile olsa herhangi bir ilacı kullanmamalıyız.” (Sayfa 212).	Metinde doktor reçetesi olmadan ilaç kullanılmaması gerektiği bahsedilerek (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine vurgu yapılmıştır.

B ders kitabında yapılan inceleme sonucu tespit edilen kök değerlerin dağılımı Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.

B Ders Kitabı İçeriğinin Kök Değerlere Göre Dağılımı

Kök Değerler	Üniteler									TOPLAM
	Giriş (Üniteler Öncesi)	Güneş Sistemi ve Tutulumlar	Vücudumuzdaki Sistemler	Kuvvet ve Hareket	Madde ve Isı	Ses ve Özellikleri	Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	Elektriğin İletimi	Cevap Anahtarları (Üniteler Sonunda)	
Adalet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Dostluk	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2
Dürüstlük	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Öz denetim	1	4	13	5	9	2	33	1	1	69
Sabır	-	1	-	1	-	-	-	1	-	3
Saygı	-	1	-	-	-	-	7	1	1	10
Sevgi	-	-	1	1	-	-	2	-	1	5
Sorumluluk	1	-	7	1	28	9	14	2	4	66
Vatanseverlik	-	3	4	2	21	2	10	1	3	46
Yardımseverlik	-	4	11	3	1	2	10	3	2	36
TOPLAM	2	13	37	15	59	15	76	9	12	238

Tablo 4'te belirtildiği gibi B ders kitabına ait inceleme sonucu toplam 238 değer ifadesine rastlanmıştır. Ders kitabının ünitelerine göre incelenmesi sonucu; kök değerlerin 76 defa ile en fazla 'Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı' ünitesinde geçtiği görülmüşken, en az değer ise 'Elektriğin İletimi' ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. Ders kitabında 69 defa ile en fazla vurgulanan değer 'Öz denetim' değeridir. Bu değeri 66 defa ile 'Sorumluluk' değeri takip etmektedir. Buna karşılık ders kitabında 'Adalet' değerine ait herhangi bir ifade tespit edilmemiştir. B ders kitabındaki değer ifadeleri detaylı incelendiğinde, kök değerlerle ilgili 16 ifadenin görsellerle desteklendiği görülmüştür. B ders kitabında tespit edilen kök değerler ve geçtiği metinlerden birkaçı doğrudan alıntılanarak Tablo 5'te verilmiştir. Tablo 5'te; incelenen B ders kitabında yer alan değer ifadesi alıntısı, bu değer ifadesinin hangi göstergelerle (genellikle parantez içinde verilmiştir) öğretim programındaki hangi kök değere ait olduğu ve ifadenin kitabın hangi kısmında veya ünitesinde yer aldığı bilgilerine yer verilmiştir. Tablo 5'te verilen kök değer ifadeleri sadece örnek olup, tüm kitap için yapılan analizin sadece bir bölümünü içermektedir.

Tablo 5.
B Ders Kitabına Ait Analiz Sonuçlarından Örnekler

Ünite Adı	Kök Değer	Değerin geçtiği ifade(ler)	Açıklama
Güneş Sistemi ve Tutulumlar	Öz denetim	Güneş Tutulması “Filtreli gözlükle izlenmelidir.”	Güneşi incelerken dikkat edilmesi gereken husustan bahsedilerek (davranışlarını kontrol etme ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine yer verilmiştir.
	Vatanseverlik Yardıms severlik	Cacabey Medresesi adlı okuma parçası “Selçuklular Dönemi nde Kırşehir emiri olarak görev yapan Cacabey, Kırşehir de zamanın fakültesi gözüyle bakılan Cacabey Medresesini 1271-1272 yıllarında rasathane olarak yaptırmıştır. Cacabey bu rasathane için birçok tarla, mezra, değirmen, bahçe ve ev vakfetmiştir. Bunların gelirleriyle rasathanenin ve orada eğitim görenlerin giderleri karşılanmıştır. Bu da o dönemde bilime verilen değeri açıkça göstermektedir.” (Sayfa 40)	Cacabey’in rasathane yaptırması (toplumu önemseme) vatanseverlik değerine, bu rasathane ve giderleri için birçok gayrimenkulünü vakfetmesi yani kendisine ait mülkleri bağışlaması anlatılarak (cömert olma, paylaşma) yardıms severlik değerine yer verilmiştir.
	Vatanseverlik	Uluğ Bey adlı okuma parçası	Uluğ Bey’in eserini 12 yıl gibi uzun bir süre çalışarak hazırladığından bahsedilerek (çalışkan olma) vatanseverlik ve (azimli olma) sabır değerlerine yer verilmiştir.
	Sabır	“Uluğ Bey, yıldızların gökyüzündeki konum ve hareketlerini bildiren katalog mahiyetindeki Zic-i Gürgani’yi (Zic-i Uluğ Bey) tam 12 yılda hazırlamıştır. Bu eser, Uluğ Bey i astronomi biliminin zirvesine çıkarmış ve dünya bilim tarihinin en büyük astronomlarından yapmıştır.” (Sayfa 45)	
Vücutumuzdaki Sistemler	Öz denetim	“Kemiklerimizin sağlıklı gelişmesi ve sağlıklı kalması için dengeli beslenmeli, yeterli miktarda kalsiyum ve D vitamini almali ve düzenli egzersiz yapmalıyız.” (Sayfa 51)	Kemik sağlığımız için yapmamız gerekenler anlatılarak (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine yer verilmiştir.

Kuvvet ve Hareket	Öz denetim	“Çocukluk döneminde, dik durma ve düzgün oturma alışkanlıkları kazanılır. İlerleyen yaşlarda görülen boyun, bel, sırt ağrılarının sebebi çocukluk döneminde edinilmiş olan kötü duruş alışkanlıklarıdır. Yaşa uygun spor yaparak kas ve eklem yapısı güçlendirilmelidir.” (Sayfa 59-Görselle desteklenmiştir)	Görselle birlikte metinde, bel ve sırt sağlığı için yapmamız gerekenler anlatılarak (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine yer verilmiştir.
	Dostluk	“Sınıf arkadaşımızın rahatsızlığı dolayısıyla acil kan aramıyor. Arkadaşımızın kan grubunun A Rh (+) olduğu bilinmektedir. Buna göre yukarıdaki tabloda bulunan kişilerden hangisi arkadaşımıza kan verebilir?” (Sayfa 72)	Kan ihtiyacı olan arkadaşlarımıza yardımcı olunmasından bahsedilen bu metinde (dayanışma) dostluk, (merhametli olma, paylaşma) yardımseverlik ve aslında genel olarak kan verme davranışı vurgulanarak (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk değerlerine yer verilmiştir.
	Yardımseverlik		
	Sorumluluk		
Madde ve Isı	Dürüstlük	“Bir kaplumbağa ile kediyi karşılaştırdığımızda hangisinin daha süratli olduğunu hepimiz biliriz. Ancak bilimsel ölçüm yapmadan cevap vermek doğru olmaz. Kimin daha süratli olduğunu anlamak için aşağıdaki Sıra Sizde etkinliğini yapabilirsiniz.” (Sayfa 101).	Parçada bilimsel araştırmanın özelliğinden bahsedilerek (açık ve anlaşılır olma, güvenilir olma) dürüstlük değerine yer verilmiştir.
	Vatanseverlik	“Isı yalıtımı uygulamaları ile binalarda ısı kayıplarının önüne geçilerek israf önlenir. Bunun yanında yalıtım, insan ve çevre sağlığı açısından da çok önemlidir. Çünkü ısı yalıtım uygulamaları ile tüketilen enerji miktarı azalacağından zararlı gazların miktarı da azalacak ve etkileri hafifleyecektir. Dolayısıyla daha sağlıklı ve konforlu bir ortam oluşacaktır.” (Sayfa 135)	Metinde, ısı yalıtımı yaptırmanın kendine, çevreye ve ülke ekonomisine olumlu katkı yapacağından bahsedilerek (kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma) sorumluluk ve (toplumu önemseme, davranışlarının sonuçlarını üstlenme) vatanseverlik değerlerine yer verilmiştir.
	Sorumluluk		
	Öz denetim	“Lodosun etkisiyle oluşabilecek karbonmonoksit zehirlenmelerine karşı soba ve bacalı doğal gaz cihazı kullanıcılarının dikkatli olması gerektiği vurgulanan açıklamaya, ayrıca şunlar eklendi: Bacaların sızdırmazlığı ve çekişi mutlaka kontrol	Karbonmonoksit zehirlenmelerine karşı bireylerin yapması gereken davranışların belirtildiği metinde (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine vurgu yapılmıştır.

Ses ve Özellikleri	Sorumluluk	ettirilmelidir. Kombi, soba, şofben gibi cihazların bulunduğu mekânda yatılmamalıdır. Cihazların bulunduğu mekândaki hava alışverişini sağlayan menfezler de kesinlikle açık tutulmalıdır.” (Sayfa 143)	Komşuların gürültü yapılarak rahatsız edilmemesinin anlatıldığı metinde (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk değerine vurgu yapılmıştır.
	Saygı	“Bazı belediyeler; otobüslere, duraklara ve trafik ışıklarına sesli uyarı sistemleri kurmaktadır. Kaldırımlara görme engellilerin rahatça yürüebilmesi için kabartılmış sarı şeritler eklenmektedir.” (Sayfa 190)	Metinde (muhababın konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme) saygı, (merhametli olma) yardımseverlik, (dayanışma ve toplumu önemseme) vatanseverlik ve (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk değerlerine vurgu yapılmıştır.
	Öz denetim	“Şiddetli seslerin etkisi altında kalmak işitme kaybına sebep olur.” (Sayfa 190)	Metinde yüksek sesten kendimizi korumamız gerektiği belirtilerek (davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme) öz denetim değerine vurgu yapılmıştır.
	Yardımseverlik	“Organlarımızdan biri görevini yapmasaydı hayatımız epey zorlaşırdı. Kendimizi organ bağış bekleyen birinin yerine koyarsak onların duygularını daha iyi anlayabiliriz. Nakil bekleyen kişilerin sağlığına kavuşabilmesi bir bağışçıdan gelecek organa bağlıdır. Organlarımızı nakil bekleyen kişilere bağışlarsak o kişilerin hayata sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayabiliriz.”	Metinde (merhametli olma, paylaşma) yardımseverlik, (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk, (başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma) saygı, (dayanışma) vatanseverlik ve (fedakârlık yapma) sevgi değerlerine vurgu yapılmıştır.
Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	Sorumluluk	“Organlarımızdan biri görevini yapmasaydı hayatımız epey zorlaşırdı. Kendimizi organ bağış bekleyen birinin yerine koyarsak onların duygularını daha iyi anlayabiliriz. Nakil bekleyen kişilerin sağlığına kavuşabilmesi bir bağışçıdan gelecek organa bağlıdır. Organlarımızı nakil bekleyen kişilere bağışlarsak o kişilerin hayata sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayabiliriz.”	Metinde (merhametli olma, paylaşma) yardımseverlik, (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk, (başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma) saygı, (dayanışma) vatanseverlik ve (fedakârlık yapma) sevgi değerlerine vurgu yapılmıştır.
	Saygı	“Organlarımızdan biri görevini yapmasaydı hayatımız epey zorlaşırdı. Kendimizi organ bağış bekleyen birinin yerine koyarsak onların duygularını daha iyi anlayabiliriz. Nakil bekleyen kişilerin sağlığına kavuşabilmesi bir bağışçıdan gelecek organa bağlıdır. Organlarımızı nakil bekleyen kişilere bağışlarsak o kişilerin hayata sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayabiliriz.”	Metinde (merhametli olma, paylaşma) yardımseverlik, (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk, (başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma) saygı, (dayanışma) vatanseverlik ve (fedakârlık yapma) sevgi değerlerine vurgu yapılmıştır.
	Vatanseverlik	“Organlarımızdan biri görevini yapmasaydı hayatımız epey zorlaşırdı. Kendimizi organ bağış bekleyen birinin yerine koyarsak onların duygularını daha iyi anlayabiliriz. Nakil bekleyen kişilerin sağlığına kavuşabilmesi bir bağışçıdan gelecek organa bağlıdır. Organlarımızı nakil bekleyen kişilere bağışlarsak o kişilerin hayata sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayabiliriz.”	Metinde (merhametli olma, paylaşma) yardımseverlik, (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk, (başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma) saygı, (dayanışma) vatanseverlik ve (fedakârlık yapma) sevgi değerlerine vurgu yapılmıştır.
	Sevgi	“Organlarımızdan biri görevini yapmasaydı hayatımız epey zorlaşırdı. Kendimizi organ bağış bekleyen birinin yerine koyarsak onların duygularını daha iyi anlayabiliriz. Nakil bekleyen kişilerin sağlığına kavuşabilmesi bir bağışçıdan gelecek organa bağlıdır. Organlarımızı nakil bekleyen kişilere bağışlarsak o kişilerin hayata sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlayabiliriz.”	Metinde (merhametli olma, paylaşma) yardımseverlik, (çevresine karşı sorumlu olma) sorumluluk, (başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma) saygı, (dayanışma) vatanseverlik ve (fedakârlık yapma) sevgi değerlerine vurgu yapılmıştır.

Elektriğin İletimi

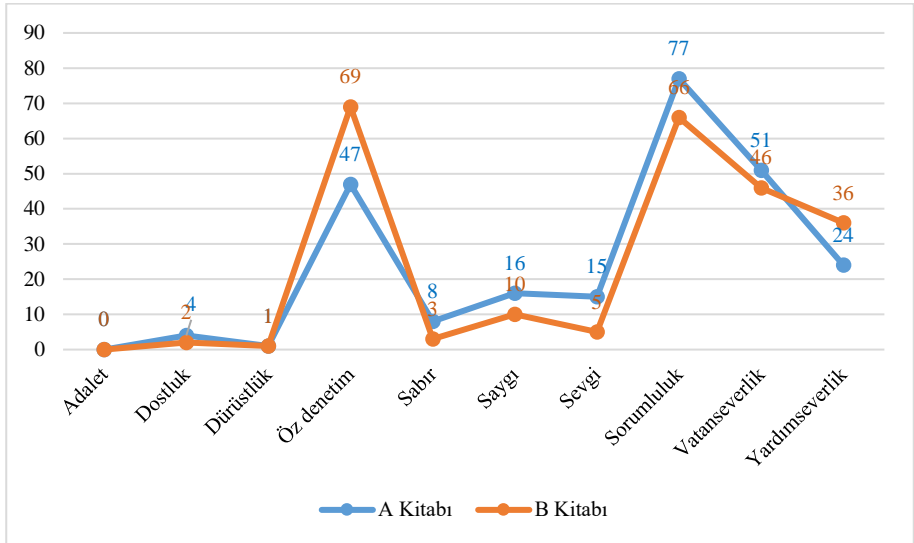
Vatanseverlik
Saygı
Sabır
Sorumluluk

“Faraday’ın yetişme koşullarına baktığımızda başarıları gözümüzde daha da büyümektedir. Michael Faraday, Londra’da yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Okuma, yazma ve aritmetik dışında eğitim almadı. Henüz 13 yaşında iken bir kitapçının yanında çırak olarak çalışmaya başladı. Burada çalıştığı yedi yıl boyunca birçok bilimsel kaynak kitap okuyarak kendini geliştirdi.

...Alçakgönüllü, sabırlı ve parlak bir bilim insanı olan Faraday’ın övgüye değer bir özelliği de bilimi halkın anlayacağı düzeyde yayma çabasıdır. İnsanlık; bugünkü elektrik ışığını, elektrik gücünü, telefonu, telgrafi, telsiz telgrafi ve daha birçok cihazı Faraday’ın ortaya koyduğu buluşlara borçludur.” (Sayfa 224)

Metinde; Faraday’ın çalışkanlığından, azminden, toplumu önemsemesinden, çevresine karşı olan sorumluluğundan ve alçakgönüllü olmasından bahsedilerek vatanseverlik, sabır, saygı ve sorumluluk değerlerine vurgu yapılmıştır.

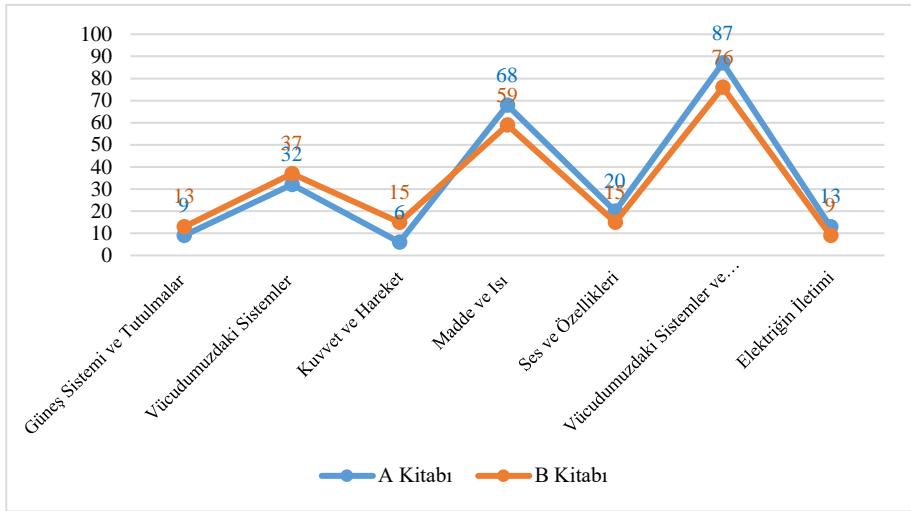
İncelenen iki farklı 6. sınıf fen bilimleri ders kitabı, kök değer türleri ve sayıları açısından karşılaştırılmış, sonuçlar Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. A ve B fen bilimleri ders kitaplarında tespit edilen değerler ve dağılımı

Şekil 1'e göre A ve B ders kitaplarında en az yer verilen ve en çok yer verilen kök değerlerin birbiriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Her iki ders kitabında da 'Adalet' değerine yer verilmediği, 'Dostluk', 'Dürüstlük', 'Sabır', 'Saygı' ve 'Sevgi' değerlerine az yer verildiği, 'Öz denetim', 'Sorumluluk', 'Vatanseverlik' ve 'Yardımsızlık' değerlerinin ise her iki kitapta da en fazla yer verilen değerler olduğu görülmektedir.

İncelenen fen bilimleri ders kitaplarında yer alan kök değerlerin ünitelere göre dağılımları karşılaştırılmış ve sonuçlar Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2. A ve B fen bilimleri ders kitaplarında yer alan değerlerin ünitelere göre dağılımları

Şekil 2'den anlaşılacağı üzere; ünitelere göre her iki ders kitabında yer alan değer sayısı ve dağılımı yüksek düzeyde benzerlik göstermektedir. Her iki kitapta da 'Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı', 'Madde ve Isı' ve 'Vücudumuzdaki Sistemler' ünitelerinde değerlere daha fazla yer verildiği gözlemlenirken, 'Kuvvet ve Hareket', 'Güneş Sistemi ve Tutulumlar' ve 'Elektrik'in İletimi' ünitelerinin her iki kitapta daha az yer verilen değerler olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Değerlerin öğretilmesinde ders kitaplarının önemli katkıları vardır (Laçın-Şimşek, 2004). Bu çalışmayla, TTKB tarafından onaylanmış MEB Yayınlarına ait iki 6. sınıf fen bilimleri ders kitabında yer alan metinler öğretim programlarında yer verilen on kök değere göre incelenmiştir. İnceleme sonucu her iki ders kitabı ünite ve değer sayısı bakımından karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın alt problemlerden ilki; incelenen 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında kök değerlerin tür ve sayı bakımından nasıl bir dağılım gösterdiği. Yapılan analizler sonucunda, incelenen ders kitaplarında ‘Sorumluluk’ ve ‘Öz denetim’ değerlerinin en fazla vurgulanan değerler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bkz. Tablo 2, 4). Bu durumun sebeplerinden biri; etkinlik temelli bir ders olan fen bilimleri dersinin bir bölümünün laboratuvarda gerçekleştirilmesi olabilir. Laboratuvar ortamında yapılan etkinliklerde öğrencinin kendisine veya çevresine zarar vermemesi için, fen bilimleri ders kitaplarında sıklıkla laboratuvar etkinlikleri için uyarı açıklamalarına yer verilir. Ayrıca fen bilimleri ders kitaplarında biyoloji ile ilgili ünitelerde öğrencilerin kendi sağlıkları, çevresindeki insanların sağlıkları ve doğanın korunması hususlarında farkındalık kazanmalarına yönelik ifadelere yer verilerek ‘Öz denetim’ ve ‘Sorumluluk’ değerlerinin geliştirilmesine çalışılmaktadır. Bu iki durum, ders kitaplarında ‘Öz denetim’ ve ‘Sorumluluk’ değerlerinin daha fazla yer almasının başlıca nedenleridir. Çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise; incelenen fen bilimleri ders kitaplarında ‘Adalet’ değerine yer verilmemesi ve ‘Dürüstlük’ değerine ise sadece birer kez yer verilmesidir (Bkz. Tablo 2, 4). Benzer sonuçlara, literatürde değerler eğitimiyle ilgili olarak yapılmış çalışmalarda da rastlanmıştır. Özay Köse ve Gül (2020a) tarafından yapılan çalışmada 9. ve 10. sınıf biyoloji ders kitapları değerler bakımından incelenmiş; en fazla ‘Sorumluluk’ değerine, en az ise ‘Dürüstlük’ ve ‘Adalet’ değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Biyoloji ders kitaplarını on kök değer bakımından inceleyen Acar ve Yaman Kasap (2020) ise ders kitaplarında en fazla yer verilen değerlerin ‘Yardımseverlik’ ve ‘Sorumluluk’ olduğunu, bununla birlikte ‘Adalet’ ve ‘Dürüstlük’ değerlerinin ise hiç vurgulanmadığını bildirmişlerdir. Polat ve Atalay (2021) ilkököl 3. ve 4. sınıf fen bilimleri ders kitaplarını on kök değere göre inceledikleri çalışmalarında; ders kitaplarında en fazla vurgulanan değerlerin ‘Sorumluluk’ ve ‘Yardımseverlik’ olduğunu, buna karşın ‘Sabır’ değerinin hiç vurgulanmadığını, ‘Adalet’ ve ‘Dürüstlük’ değerlerinin ise en az vurgulanan değerler olduğunu tespit etmişlerdir. Fen bilimleri öğretiminin bir diğer amacı da; öğrencilerin bilimsel bilginin bilim insanlarınca nasıl oluşturulduğunu ve bilimsel araştırma süreçlerini nasıl yürüttüklerini anlamalarına yardımcı olmaktır (MEB, 2018). Bilim insanlarının araştırmalarını yürütürken sözlerine güvenir, adil ve dürüst olmaları gerektiği (Kılıç, 2020) dikkate alındığında; fen bilimleri ders kitaplarında ‘Adalet’ ve ‘Dürüstlük’ değerlerine daha fazla yer verilmesi uygun olacaktır. Bilim adamlarının yaşamlarından kesitler sunan, onların hem çalışmaları hem de yaşamları boyunca adaletli, doğru sözlü, dürüst ve güvenilir kişiler olduklarını vurgulayan okuma parçaları kullanılarak ders kitaplarında ‘Adalet’ ve ‘Dürüstlük’ değerlerine daha fazla yer verilebilir.

Bu araştırmada cevap aranan problemlerden ikincisi; ders kitaplarında ünitelere göre değer sayıları ve türlerinin nasıl dağılım gösterdiği. Altıncı sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yedi ünite bulunmaktadır. Bu ünitelerden ‘Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı’ ve ‘Vücudumuzdaki Sistemler’ üniteleri biyoloji, ‘Kuvvet ve Hareket’, ‘Ses ve Özellikleri’ ve ‘Elektriğin İletimi’ üniteleri fizik, ‘Madde ve Isı’ ünitesi ise kimya alanı ile ilgilidir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde;

incelenen kitaplarda bazı ünitelerde değer ifadelerine nispeten daha az, bazı ünitelerde ise daha fazla yer verildiği görülmüştür (Bkz. Şekil 2). Her iki kitapta da kök değerlere en fazla (Vücutumuzdaki Sistemler ve Sağlığı Ünitesi) ve en az (Elektriğin İletimi, Kuvvet ve Hareket Üniteleri) yer verilen ünitelere bakıldığında (Bkz. Şekil 2); kök değerlerin en fazla biyoloji konularını içeren ünitelerde, en az ise fizik konularını içeren ünitelerde var olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni; biyoloji ünitelerinde hem vücudumuzu ve sağlığımızı korumaya yönelik olarak kontrol etmemiz gereken davranışların (öz denetim) hem de kendimize ve çevremizdekilere yönelik sorumluluklarımızın konu alınması olabilir. Bu yapısı nedeniyle, biyoloji konularına yönelik ünitelerin özellikle sorumluluk ve öz denetim değerleri başta olmak üzere, genel olarak değer aktarımına daha uygun oldukları söylenebilir. Biyoloji konularını içeren ünitelerin aksine, fizik konularını içeren ünitelerde değer ifadelerine oldukça az yer verilmesinin sebebi ise, bu ünitelerin değer aktarımına uygun olmaması olarak açıklanabilir. Ayrıca ders kitaplarında yer verilebilecek değerlerin içerikten ve kazanımlardan bağımsız olmadığı, bir ünite değerlere yer verilebilmesinin o ünitenin içeriği veya kazanımlarıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Buna göre çalışmada; kök değer türleri ve sayılarının ders kitabının ünitelerine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer sonuç literatürdeki farklı çalışmalarda da ifade edilmiştir. Teker ve Ellez (2022) matematik, Akbulut, Üzümlü ve Pesen (2022) ile Özyuva ve Yamaç (2022) ise İngilizce ders kitaplarını değerler açısından inceledikleri çalışmalarında; ünitelerde yer alan değer türlerinin ve sayılarının farklılaştığını, diğer bir ifade ile dengeli dağılmadığını rapor etmişlerdir.

Araştırmanın cevap aranan son alt problemi ise incelenen iki ders kitabının değer türleri ve sayıları bakımından benzerlik gösterip göstermediğinin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında incelenen iki ders kitabından biri olan A ders kitabında kök değerlerle ilgili toplam 243 (Bkz. Tablo 2), B ders kitabında ise 238 (Bkz. Tablo 4) değer ifadesinin yer aldığı görülmüştür. İncelenen her iki ders kitabında da en fazla yer verilen değerlerin ‘Sorumluluk’, ‘Vatanseverlik’ ve ‘Öz denetim’ olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Şekil 1). Ders kitapları en az yer verilen değerler açısından incelendiğinde ise; hem A hem de B ders kitabında ‘Adalet’ kök değerine ait herhangi bir ifade bulunmadığı, benzer şekilde her iki kitapta da ‘Dürüstlük’ ve ‘Dostluk’ değerlerine oldukça az yer verildiği görülmüştür (Bkz. Şekil 1). İncelenen ders kitapları ünite bazlı karşılaştırıldığında; her iki kitapta da kök değerlerin en fazla yer aldığı ünitenin ‘Vücutumuzdaki Sistemler ve Sağlığı’ ünitesi olduğu, bu üniteyi ‘Madde ve Isı’ ünitesinin takip ettiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde her iki ders kitabında da kök değerlere en az yer verilen ünitelerin de aynı olduğu; ‘Kuvvet ve Hareket’, ‘Elektriğin İletimi’ ve ‘Güneş Sistemi ve Tutulmalar’ ünitelerinin kök değerleri en az içeren üniteler olduğu belirlenmiştir (Bkz. Şekil 2). Ayrıca A ve B ders kitaplarının her ikisinde de değer ifadelerinin çok az bir kısmının görsellerle desteklendiği, ünitelerin dışındaki kısımlarda (örneğin giriş ve cevap anahtarları bölümlerinde) kök değerlere oldukça az yer verildiği tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 2, 4). Bu bulguların tamamı birlikte değerlendirildiğinde; A ve B ders kitaplarının yer

verilen değerler ve bu değerlerin ünitelere göre dağılımı bakımından büyük ölçüde benzer oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun aksine; Şahin ve Başgül'ün (2018) ortaokul matematik ders kitaplarını, Çapoğlu ve Alpaslan'ın (2015) sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirleri ve Şen'in (2008) altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmalarda; farklı yayınevlerine ait ders kitaplarının değer türleri ve sayıları açısından farklılaştığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarında yer verilen değerlerin ve bunların dağılımlarının; kitabın yazarlarına ve yayınevlerine göre değişmesi beklenen bir durumdur (Şahin & Başgül, 2018; Topkaya, 2011). Literatürdeki çalışmaların aksine bu çalışmada incelenen ders kitaplarının değerler yönünden benzer nitelikte olma nedeni; her iki kitabın da aynı yayınevinden (MEB Yayınevi) çıkması olabilir.

Elde edilen bulgular ve sonuçlara dayalı olarak; ortaokul 6. sınıf fen bilimleri ders kitaplarının özellikle çok az yer verilen 'Adalet' ve 'Dürüstlük' başta olmak üzere, tüm kök değerleri içerecek şekilde yeniden hazırlanması ve iyileştirilmesi gerektiği önerilmektedir. Ayrıca gelecekte yazılacak fen veya diğer branş ders kitapları için yazarlarından; öğretim programlarında yer alan on kök değere asgari düzeyde yer vermeye gayret etmeleri beklenmektedir. Bunun yanı sıra, TTKB'ye aday ders kitaplarının incelenmesi ve kabulü sürecinde, kök değerlerin ders kitaplarında yeterince yer alması hususuna daha fazla dikkat etmesi, hatta bunu aday ders kitabı yazarlarından zorunlu bir kriter olarak talep etmesi önerilmektedir. Ders kitapları yazılırken, kök değerlere sadece bazı üniteler içerisinde değil, tüm ünitelerde uygun şekilde yer verilmesi gerektiği ve değerlerin ünitelere mümkün olduğunca dengeli bir şekilde dağıtılması önerilmektedir. İçeriğinin değer aktarımına uygun olmadığı düşünülen ünitelerde bile, o alandaki yabancı veya Türk bilim insanlarının çalışmalarını ve onların yaşamlarından kesitleri sunan okuma parçaları sayesinde, ders kitaplarında daha fazla değere yer verilebileceği düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması ve Etik Bildirimi

Yazarlar aralarında çıkar çatışması bulunmadığını ve çalışmaya eşit katkı sunduklarını beyan etmişlerdir. Ayrıca yazarlar araştırmanın tüm süreçlerinde etik kurallara uyduklarını bildirmişlerdir.

Kaynakça

- Acar, B., & Yaman Kasap, M. (2020). Ortaöğretim biyoloji ders kitaplarında değerlerin analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 10(2), 336-349. <https://doi.org/10.19126/suje.674502>
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbulut, S., Üzüm, B., & Pesen, A. (2022). İngilizce dersi öğretim programında belirtilen temel değerler çerçevesinde 5. sınıf İngilizce dersi kitaplarının incelenmesi. *İstanbul Ticaret*

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(43), 528-565.
<https://doi.org/10.46928/iticusbe.1050724>
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 109-146.
<https://doi.org/10.34234/ded.460042>
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. Longman.
- Callahan, R. M., Muller, C., & Schiller, K. S. (2008). Preparing for citizenship: Immigrant high school students' curriculum and socialization. *Theory & Research in Social Education*, 36(2), 6-31. <https://doi.org/10.1080/00933104.2008.10473365>
- Chowdhury, M. (2016). Emphasizing morals, values, ethics, and character education in science education and science teaching. *Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 1-16.
- Clawson, C. J., & Vinson, D. E. (1978). Human values: A historical and interdisciplinary analysis. *Advances in Consumer Research*, 5, 396-402.
- Çapoğlu, E., & Alpaslan, O. (2015). Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 90-104.
- Çepni, S., Bacanak, A., & Küçük, M. (2003). Fen eğitiminin amaçlarında değişen değerler: Fen-teknoloji-toplum. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 7-29.
- Deveci, İ. (2018). Türkiye’de 2013 ve 2018 yılı fen bilimleri dersi öğretim programlarının temel öğeler açısından karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 799-825. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.342260>
- Durhat, G., & Ökten, C. E. (2020). Kök değerlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki erdemler temasıyla ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 675-693.
<https://doi.org/10.16916/aded.678498>
- Erkılıç, T. A., & Can, S. (2018). Eğitim yönetimi ders kitaplarının içerik ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 2(4), 295-307.
- France, B. (2007). Location, location, location: Positioning biotechnology education for the 21st century. *Studies in Science Education*, 43(1), 88-122.
- Gürdal, A., Bayram, H., & Şahin F. (1998). Cumhuriyet’in 75. yılında fen eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 139, 13-15.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
<https://doi.org/10.1080/713657146>

- Jensen, B. B., & Schnack, K. (2006). The action competence approach in environmental education. *Environmental Education Research*, 12(3–4), 471–486. <https://doi.org/10.1080/1350462970030205>
- Kavak, N., Tufan, Y., & Demirelli, H. (2006). Fen teknoloji okuryazarlığı ve informal fen eğitimi gazetelerin potansiyel rolü. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 17-28.
- Kılcan, T. (2020). Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulları matematik ders kitaplarında yer alan kök değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(2), 248-266. <https://doi.org/10.38015/sbyy.816641>
- Kılıç, A., & Seven, S. (2004). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, Y. (2020). Bilim İnsanın Sorumluluğu. *Türk Tabipler Birliği | Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6/covid19-rapor_6_Part17.pdf
- Koltaş, E. (2020). *Lise biyoloji, fizik ve kimya ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Tez No. 644773) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Koster, E., & de Regt, H. W. (2020). Science and values in undergraduate education. *Science & Education*, 29(1), 123–143. <https://doi.org/10.1007/s11191-019-00093-7>
- Krapp, A., & Prenzel, M. (2011). Research on interest in science: Theories, methods, and findings. *International Journal of Science Education*, 33(1), 27–50. <https://doi.org/10.1080/09500693.2010.518645>
- Krathwohl, D. R., Bloom, B. S., & Masia, B. B. (1964). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals (Handbook II: Affective domain)*. David McKay.
- Laçın-Şimşek, C. (2004). Fen bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarına göre çevre eğitiminde etik ve estetik değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(7), 127-146.
- Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 33(1), 159-174. <https://doi.org/10.2307/2529310>
- Lee, Y. C. (2007). Developing decision-making skills for socio-scientific issues. *Journal of Biological Education*, 41(4), 170-177. <https://doi.org/10.1080/00219266.2007.9656093>
- Lindeman, M., & Verkasalo, M. (2005). Measuring values with the short Schwartz's value survey. *Journal of Personality Assessment*, 85(2), 170-178. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8502_09
- MEB (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf

- MEB (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937-FEN%20B%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI2018.pdf>
- National Curriculum Council (1993). *Spiritual and Moral Development: A discussion paper*. York: NCC. <http://www.educationengland.org.uk/documents/ncc1993/smdev.html>
- Ottander, C., & Ekborg, M. (2012). Students' experience of working with socioscientific issues - A quantitative study in secondary school. *Research in Science Education*, 42(6), 1147-1163. <https://doi.org/10.1007/s11165-011-9238-1>
- Öksüz, H. İ., & Eken, N. T. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401. <https://doi.org/10.16916/aded.543009>
- Özay Köse, E., & Gül, Ş. (2020a). Ortaöğretim 9. ve 10. sınıf biyoloji ders kitaplarında yer alan değerler. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 35-45. <https://doi.org/10.21733/ibad.635316>
- Özay Köse, E., & Gül, Ş. (2020b). Ortaöğretim 11. sınıf biyoloji ders kitabında sorumluluk değerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 1-15. <https://doi.org/10.20860/ijoses.634150>
- Özyuva, D., & Yamaç, A. (2022). 6. Sınıf İngilizce ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler açısından incelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 6(2), 145-165. <https://doi.org/10.32433/eje.1041663>
- Polat, M. C., & Atalay, N. (2021). The review of primary school science textbooks in the context of values. *Osmangazi Journal of Educational Research*, 8(2), 98 -120.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of human values*. The Free Press.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 1-65). Academic Press.
- Seah, W. T., & Bishop, A. J. (2000, April 24-28). Values in mathematics textbooks: A view through two Australasian regions. *81st Annual Meeting of the American Educational Research Association*, New Orleans, LA.
- Spranger, E. (1928). *Types of men. The psychology and ethics of personality*. Niemeyer.
- Şahin, Ö., & Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 90-104.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi. *The Journal of International Social Research*, 1(5), 763-779.

- Şimşek, Ş. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinde karakter eğitimi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(13), 357-364.
- Teker, D., & Ellez, A. M. (2022). Ortaöğretim matematik ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1083-1098.
- Thomas, E. (2005). Researching Values in Cross-cultural Contexts. In R. Gardner, J. Cairns, & D. Lawton (Eds.), *Education for Values: morals, ethics and citizenship in contemporary teaching* (pp. 259-274). Taylor & Francis.
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansımaya düzeylerinin değerlendirilmesi* (Tez No. 280024). [Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi-Niğde]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi* (6. Baskı). Pegem Akademi.
- Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarımlarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 263-277.
- Yaman, H., & Anılan, B. (2021). Values education in science lessons with activities: Responsibility value. *Science Education International*, 32(3), 237-247. <https://doi.org/10.33828/sei.v32.i3.7>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8.baskı). Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Values are psychological constructs related to attitudes, social norms, personality, and beliefs that guide our behavior and that we use to judge ourselves and the people around us (Lindeman & Verkasalo, 2005; Rokeach, 1973). The biggest task in values education falls on the education system after the family. For this reason, curricula, educational activities and textbooks are important in values education. In the context of rapid social changes experienced today, there are increasing concerns about how values should be gained to students and what role education should have for this. The subject of values education is at the top of the education agenda in many countries (Thomas, 2005). Studies have also been carried out in the Ministry of National Education (MoNE) on values education, which is also on the agenda in Turkey.

After the changes made in the curriculum in 2017, it was aimed to provide students with universal and national values, as well as the knowledge and skills mentioned above, in science courses (MoNE, 2018). Teachers, who are the implementers of the curriculum, and textbooks, which are the most common learning-teaching materials used by both teachers and students, have an important role in achieving these goals (Şimşek, 2017). In this context, science textbooks should include not only science

knowledge and skills, but also the values expressed in the curriculum (Kılıç & Seven, 2004).

At this point, it is a research question worth examining whether science textbooks meet the expectations in terms of gaining the root values in the curriculum to students. When the studies that analyze the textbooks in the context of values are examined, no study has been found in which the value analysis of the middle school science textbooks was conducted. The aim of this study is to examine middle school 6th grade science textbooks in terms of root values in curricula.

In this research, document analysis, which is a qualitative research method, was used. The data source of this study is two different 6th grade science textbooks prepared by MoNE Publishing, which are used to teach science in middle schools in the 2021-2022 academic year. Throughout the study, the first textbook examined was coded as A and the second one was coded as B.

The root value table published by Board of Education was used to analyze the sixth grade science textbooks in terms of values. Descriptive analysis technique was used for the analysis of the data. Root values determined in 6th grade science textbooks are presented to the reader with frequency tables and graphs. For the reliability of the research, the fit index between the encoder scores was used. For this, the Cohen Kappa coefficient was calculated among the independent coding made by the researchers and the coefficient was found to be 0.91. In addition, in order to increase the validity and reliability of the research, quotations from the expressions found in the textbooks and containing the root values are presented.

In the textbook A examined within the scope of the research; while it was determined that 'Responsibility' was the most emphasized value, it was determined that 'Patriotism' and 'Self-control' values were also given a high rate. On the other hand, no expression of the root value of 'Justice' was found in textbook A. It has been observed that the values of 'Honesty' and 'Friendship' are given little rate. In the examined textbook B, it was determined that the most emphasized value was 'Self-control', but similar to the textbook A, the values of 'Responsibility' and 'Patriotism' were also included at a high rate. When the examined 6th grade science textbooks were compared in terms of the value types and the number of values, it was seen that they showed a high level of similarity with each other. In both textbooks, it was concluded that the values of 'Responsibility' and 'Self-control' were the most emphasized values.

When the textbooks are examined on a unit basis; in textbook A, it has been determined that the root values are mostly included in the unit of 'Systems in Our Body and Its Health', whereas the unit that includes the root values the least is the unit of 'Force and Motion'. When textbook B is analyzed according to the units, it has been determined that the root values are mostly included in the unit of 'Systems in Our Body and Its Health', while the unit that includes the root values the least is the

'Conduction of Electricity'. When the distribution of the root values in the A and B textbooks according to the units is compared; It was observed that there was a high level of similarity.

Based on the findings and results; it is suggested that middle school 6th grade science textbooks should be re-prepared and improved to include all root values, especially 'Justice' and 'Honesty'. In addition, future science textbook authors are expected to try to include the ten root values in the curriculum at optimum level. When writing textbooks, it is recommended that ten root values should be appropriately included in all units, not only in some units, and that the values should be distributed among the units as evenly as possible. Even in the units whose content is not thought to be suitable for values education, it is thought that more value can be included in the textbooks thanks to the reading passages that present the studies and sections of the lives of the scientists in that field.